

TASA-ARVO- JA
YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA
IMATRAN
ESI- JA PERUSOPETUKSESSA
–2023 –

SISÄLTÖ

1	Johdanto.....	3
2	Keskeiset käsitteet.....	4
2.1	Tasa-arvo.....	4
2.2	Yhdenvertaisuus.....	4
2.3	Syrjintä.....	5
2.4	Positiivinen erityiskohtelu.....	6
2.5	Häirintä.....	7
3	Toimintaohjeet häirintätilanteisiin.....	9
4	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.....	10
5	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma esi- ja perusopetuksessa.....	12
6	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta tiedottaminen ja sen päivittäminen	15
7	Materiaalia työn tueksi.....	16
8	Lähteet.....	17

1 Johdanto

Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. (Perusopetuslaki 628/1998.)

Esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998) (Varhaiskasvatustilaki 540/2018). Perusopetuslaki (628/1998) koskee oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna annettavaa esiopetusta sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa. Jos tämän lain mukaista esiopetusta järjestetään varhaiskasvatustilaisissa (540/2018) tarkoitettussa päiväkodissa tai perhepäiväkodissa, esiopetukseen sovelletaan lisäksi varhaiskasvatustilalakeja ja sen asetuksia.

Esiopetuksessa tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan (OPH 2016). Lisäksi tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat osa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mainitsemista inklusiivisista periaatteista (OPH 2023a).

Perusopetus on koulutusjärjestelmän kivijalka ja samalla osa esiopetuksesta alkavaa koulutusjatkumoa. Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertaisuusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittämistä. (OPH 2014.)

Toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua määrittelevät Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014). Esiopetus toteutetaan perusopetuslain ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodissa, koulussa tai muussa soveltuvassa paikassa. (HE 177/2022 vp.) Koulun yhteydessä järjestettävää esiopetusta ohjaa tasa-arvolaki 5 a§ ja yhdenvertaisuuslaki 6§, mutta lasten ikä ja kehitys huomioiden voidaan joutua soveltamaan myös tasa-arvolain 5 b§ kohtia.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen näkyy opetuksen sisällöissä ja työskentelytavoissa sekä erityisesti oppilaiden kohtaamisessa ja kohtelussa. Oppilaitosten on aktiivisesti edistettävä tasa-arvoista ja yhdenvertaista toimintaympäristöä sekä tartuttava eriarvoistaviin käytänteisiin. (Honkala ym. 2019.) Opetuksen ja oppimateriaalien pitää tukea tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista (OPH 2023b). Tätä työtä varten on luotava rakenteet ja toimintatavat, joiden avulla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään jokapäiväisessä toiminnassa. Määrätietoisella ja suunnitelmallisella työllä parannetaan myös hyvinvointia, turvallisuutta ja oppimistuloksia. (Honkala ym. 2019.)

Jokainen on osaltaan vastuussa tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen toimintakulttuurin luomisesta. Oppilaitoksen johto ja koulutuksen järjestäjä ovat vastuussa lakisääteisistä velvoitteista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Oppilaitoksen johto on avainasemassa hyvän asenneilmapiirin muodostumisessa. (Honkala ym. 2019.) Opetushenkilökunnan työllä on suuri merkitys tasa-arvotyössä. On tärkeää, että koulun tasa-arvosuunnitelmat viedään konkreettisiksi teoiksi. (Ukkola & Väättäinen 2021.)

Suunnitelmien tekemisen voi käytännössä yhdistää ja ne tulee liittää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta pedagogista suunnittelua (OPH 2023b). Suunnitelmien tulee toteutua oppilaitosten arjessa johtajien, rehtoreiden ja opettajien, sekä muun henkilöstön työssä (OPH 2023c). Toiminnallista tasa-arvosuunnittelua ja toiminnallista yhdenvertaisuussuunnittelua voi tehdä yhdessä tai erikseen, tärkeintä on pitää molemmat näkökulmat mukana prosessissa (OPH 2023d).

Toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman laadintavelvoite on koskenut perusopetuslain mukaista opetusta 1.1.2017 alkaen (Jääskeläinen ym. 2015). Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus suunnitelman laatimisvelvoite on laajentunut koskemaan varhaiskasvatusta 1.6.2023 alkaen. Samalla otettiin käyttöön lain muita täydennyksiä. (OPH 2023d.)

2 Keskeiset käsitteet

2.1 Tasa-arvo

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä siitä, että opetus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 5§.) Oppilaalla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta (STM 2020).

Tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Suomessa tasa-arvolilla ehkäistään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää ja edistetään sukupuolten tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksessa tasa-arvo tarkoittaa erityisesti sitä, ettei sukupuoli aseta arjessa lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan. (OPH 2023e.)

Sukupuolittietoisessa opetuksessa oppilasta ei määritellä valmiiksi hänen sukupuolensa mukaan, ja ymmärretään että sukupuolen ilmentäminen saattaa vaihdella tilannekohtaisesti ja yksilöllisesti. Sukupuolittietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppilaassa. (Jääskeläinen ym. 2015.)

2.2 Yhdenvertaisuus

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (Perustuslaki 731/1999, 6§.)

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä. Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 6§.)

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten samanarvoisuutta riippumatta heidän iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta tai vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä (OPH 2023e).

Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja - perusoikeudet kuuluvat kaikille (OM 2023a).

Suomessa yhdenvertaisuuslailla edistetään yhdenvertaisuutta ja ehkäistään ihmisen ominaisuuksiin perustuvaa syrjintää. Sekä tasa-arvo että yhdenvertaisuus ovat perusoikeuksia ja tarkoittavat samaa asiaa: syrjimättömyyttä ja tasavertaisia mahdollisuuksia ihmisen eri ominaisuuksista huolimatta. (OPH 2023e.)

2.3 Syrjintä

Syrjinnässä on kyse poissulkemisesta ja vallankäytöstä. Se välittää viestin uhrin erilaisuudesta ja huonompiarvoisuudesta. Syrjintä ja häirintä aiheuttavat nuorille monenlaisia fyysisiä ja psyykkisiä ongelmia sekä vaikeuttavat opiskelua. (Honkala ym. 2019.)

Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 8§).

Välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty. **Välittömällä** syrjinnällä tarkoitetaan, ettei naisia ja miehiä saa asettaa eri asemaan sukupuolen perusteella tai ettei ihmistä saa asettaa eri asemaan sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 7§.) Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilöä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa. (Honkala ym. 2019.)

Välillisellä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan ihmisen asettamista eri asemaan sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun nähden neutraalilta vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 7§). Välillisellä syrjinnällä tarkoitetaan muun muassa eri asemaan asettamista näennäisesti yhdenvertaisen säännön, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilö voi tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan. (Honkala ym. 2019.)

Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan. **Sukupuolen ilmaisulla** tarkoitetaan tässä laissa sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 3§.) **Sukupuoliristiriita** tarkoittaa sitä, että ihmisen tunne omasta sukupuolesta ei vastaa hänen kehoaan eikä toisten hänessä näkemää sukupuolta. **Sukupuolivähemmistöihin** kuuluvat ne ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen tai psyykinen sukupuoli eivät vastaa toisiaan. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat esimerkiksi transsukupuoliset, muunsukupuoliset, transvestiitit,

sukupuolettomat ja intersukupuoliset henkilöt. **Seksuaalinen suuntautuminen** kertoo siitä, keneen henkilö tuntee vetovoimaa emotionaalisesti ja/tai eroottisesti. Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen kuuluvat esimerkiksi homous, lesbous, biseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuus. (Honkala ym. 2019.)

Muu henkilöön liittyvä syy voi tarkoittaa tilanteesta riippuen esimerkiksi oppilaan vähävaraisuutta, asuinpaikkaa tai oikeudellista asemaa esimerkiksi ilman oleskelulupaa maassa oleskelevana (Honkala ym. 2019). Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 7§, Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 8§). Esimerkiksi oppilaan asettaminen epäedulliseen asemaan sen takia, että hänellä on vammainen huoltaja, on syrjintää vammaisuuden perusteella, siitä huolimatta, että syrjityksi tullut henkilö ei itse ole vammainen. (Honkala ym. 2019.)

Oppilaitoksen sekä muiden koulutusta ja opetusta järjestävien yhteisöjen menettelyä on pidettävä tässä laissa kiellettyinä syrjintänä, jos henkilö asetetaan opiskelijavalinnoissa, opetusta järjestettäessä, opintosuoritusten arvioinnissa tai oppilaitoksen tai yhteisön muussa varsinaisessa toiminnassa sukupuolen perusteella muita epäedullisempaan asemaan taikka muutoin kohdellaan 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 8b§).

2.4 Positiivinen erityiskohtelu

Kuitenkaan menettely ei ole syrjivä, jos sillä pyritään hyväksyttävään tavoitteeseen ja valittuja keinoja on pidettävä aiheellisina ja tarpeellisina tasa-arvon toteutumiseksi (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 7§). Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen voikin edellyttää poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta. Tuolloin ihmisten erilaiset lähtökohdat ja mahdollisuudet otetaan huomioon järjestämällä tukitoimia ja positiivista erityiskohtelua niitä tarvitseville. Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen. Positiivista erityiskohtelua voi olla esimerkiksi maahanmuuttajille järjestettävä kieli- tai muu koulutus suomalaisen yhteiskuntaan kotoutumisen helpottamiseksi. Sitä on myös vammaiselle henkilölle annettu mahdollisuus käyttää tietokonetta kokeessa, koska hän ei pysty kirjoittamana käsin tai se on kohtuuttoman hidasta. (Honkala ym. 2019.)

Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 8§). Koulutuksen järjestäjän tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti käyttää palveluita, saada koulutusta ja työtä sekä suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 7§).

Oppilaalla on oikeus saada tukiovetusta ja osa-aikaista erityisopetusta (Perusopetuslaki 628/1998, 16§). Jos oppilas tarvitsee säännöllistä tukea tai useita samanaikaisia tukimuotoja hänellä on oikeus tehostettuun tukeen oppimissuunnitelman mukaisesti (Perusopetuslaki 628/1998, 16a§). Koulunkäynnin ja oppimisen tuen lisäksi oppilas voi saada oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädettyä yksilökohtaista oppilashuoltoa (OPH 2023f).

Mitä aikaisemmin oppilas saa tukea, sitä paremmin vältetään vaikeuksien lisääntyminen ja kasautuminen (OPH 2023f). Tukimuotoja tulee kehittää yksilöllisen osaamisen ja tarpeen mukaan. Tukitoimien jatkuvuudesta tulee huolehtia erityisesti koulutuksen siirtymissä ja nivelvaiheissa. (Ukkola & Väättäinen 2021.)

2.5 Häirintä

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää. Laissa häirintä määritellään käyttäytymisenä, jolla loukataan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti. Häirintä voi olla esimerkiksi halventavaa puhetta, ilmeitä tai eleitä. Häirintä voi kohdistua yksilön lisäksi myös ihmisryhmään. Esimerkiksi vammaisuuteen, ihonväriin tai seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä nimittely on häirintää. (OPH 2023c.)

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön koskee kaikkia oppilaita (Perusopetuslaki 29§). Turvallinen opiskeluympäristö kattaa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja pedagogisen turvallisuuden (OPH 532/2023). Oppilaitoksen vastuu yksittäisessä häirintätapauksessa alkaa, kun häirintä on saatettu sen edustajan tietoon. Oppilaitos on silloin velvollinen ryhtymään toimenpiteisiin häirinnän poistamiseksi. Oppilaitos voi joutua vastuuseen, jos se laiminlyö tämän velvollisuutensa. (Honkala ym. 2019.) Häirintää tulee myös ennaltaehkäistä ja kaikkiin henkilöstön tietoon tuleviin kiusaamisen muotoihin tulee puuttua varhain (OPH 2023c).

Opettaja vastaa kunkin opiskelijaryhmän turvallisuudesta ja hyvinvoinnista sekä yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta opettaessaan ryhmää, ja siirryttäessä oppimisympäristöstä toiseen. Rehtori tai päiväkodinjohtaja vastaa työpäivän turvallisuudesta ja hyvinvoinnista sekä yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta yhdessä henkilöstön kanssa. (OPH 2023c.)

Esiopetuksessa kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tärkeää tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. (OPH 2022.)

Perusopetuksessa oppilaan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. Hänen on käyttäytyttävä muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä toimittava siten, ettei hän vaaranna muiden oppilaiden, kouluyhteisön tai opiskeluympäristön turvallisuutta tai terveyttä. (Laki perusopetuslain muuttamisesta 163/2022, 35§.) Tämä näkyy reiluna ja arvostavana suhtautumisena toisiin ihmisiin, niin oppilaisiin kuin henkilöstöönkin (OPH 532/2023). Koulunopettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle (Perusopetuslaki 29§). Oppilasta, joka rikkoo järjestystä, menettelee vilpillisesti tai käyttäytyy muuten epäasiallisesti, voidaan rangaista kurinpidollisesti (Perusopetuslaki 36§). Järjestyssäännöissä voidaan antaa oppilaitosyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä (OPH 2023c).

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 7§). Esimerkiksi lasten välisiin pussausleikkeihin, joissa ei kysytä suostumusta, pitää puuttua. Lapset tarvitsevat työkaluja ja taitoja kunnioittaa omia ja toisten rajoja. (OPH 2023e.)

Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa ovat esimerkiksi:

- seksuaalissävytteisten viestien ja kuvamateriaalien lähettäminen
- kuvien tai henkilön kommentointi
- fyysinen ei-toivottu käytös ja kosketus: sively, puristelu, taputtelu, kouriminen tai muu koskettelu esimerkiksi sukuelimiin, pakaroihin, rintoihin tai reisiin
- sukupuoli- tai seksuaalista kanssakäymistä koskevat vaatimukset tai ehdotukset
- pakottaminen seksuaaliseen tekoon, joka loukkaa itsemääräämisoikeutta
- pakottaminen seksuaalisen materiaalin katsomiseen tai seksiin

(OPH 2023c)

- seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- epäasialliset seksuaaliset puheet tai kaksimielliset vitsit
- pukeutumista tai yksityiselämää koskevat seksuaaliset huomautukset tai kysymykset

(Laitinen ym. 2020.)

Käsitys fyysisen vuorovaikutuksen muodoista ja sopivista rajoista on kulttuuri- ja yksilökohtaista. Monessa tilanteessa fyysinen läheisyys ilmentää välittämistä ja huolenpitoa sekä luo turvallisuudentunnetta. Monien oppiaineiden, kuten liikunnan ja käsityön, opetukseen kuuluu, että opettaja tai oppilas voivat koskettaa toista oppilasta. Olennaista on, että fyysinen kosketus ei seksualisoidu eikä sen kohde koe sitä kiusallisena, pakottavana tai epämiellyttävänä. Vuorovaikutuksen sopivuuden arvioinnissa oppilaan oma kokemus on tärkein. Opettajan pitää olla sensitiivinen sen suhteen, kokeeko oppilas opettajan kosketuksen, kuten taputuksen olkapäälle, mieluisana vai ei-toivottuna. (Laitinen ym. 2020.)

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 7§). Sukupuoleen perustuva häirintä voi ilmetä esimerkiksi sukupuolen halventamisena tai alentamisen tai sukupuoleen perustuvana kiusaamisena (OPH 2023e).

Häirintä voi olla tarkoituksellista, mutta häirintään voi syllistyä, vaikkei tarkoittaisi pahaa. Kyseessä on ei-toivottu huomio, joka ei kunnioita toisen rajoja. Häirinnälle on tyypillistä sen toistuvuus, jolloin ahdistava ilmapiiri on jatkuvasti läsnä häirinnän kohteeksi joutuvan arjessa. Kuitenkin myös yksittäinen teko voi olla häirintää. (Honkala ym. 2019.)

3 Toimintaohjeet häirintätilanteisiin

Häirintään puututaan varhain paikallisen toimintamallin mukaisesti. Oppilaille ja huoltajille kerrotaan heidän oikeudestaan opiskeluhoitopalvelujen käyttöön. (OPH 2023c.) Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman osa, joka koskee seksuaalisen häirinnän ehkäisemistä ja poistamista voidaan yhdistää osaksi suunnitelmaa opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (Laitinen ym. 2020).

Imatran esiopetuksessa on kaikkia yksiköitä koskeva toimintamalli häirinnän ja kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi, mikä löytyy opiskeluhoitosuunnitelman liitteistä. **Imatran perusopetuksessa** on kiusaamiseen, häirintään ja epäasialliseen käyttäytymiseen puuttumisen malli, joka löytyy koulukohtaisesta opetussuunnitelmasta. **Imatralla**, jos teko on vakava, voidaan soveltaa maakunnallista Lainvastaisten tekojen toimintamallia, joka löytyy muun muassa opiskeluhoitosuunnitelman liitteistä.

Opetustoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:

- rikoslain (39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko (kuten raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta tai lapsen houkutteleminen seksuaaliin tarkoituksiin) tai
- sellainen rikoslain (39/1889) 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko (kuten pahoinpitely), josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

(Laitiainen ym. 2020.)

Imatran koulukeskuksissa ei ole nimettynä seksuaalisen häirinnän yhteyshenkilöä, koska halutaan varmistaa oppilaan voivan kertoa tapahtumista kenelle tahansa sopivaksi katsomalleen aikuiselle. **Jos oppilas** on itse rohkaistunut **kertomaan sinulle kohtaamastaan seksuaalisesta häirinnästä**, on hyvä muistaa seuraavat asiat:

1. Ota kerrottu vastaan rauhallisesti: älä suutu tai hätäännä. Älä kyseenalaista oppilaan kertomusta.
2. Kehu siitä, että hän on uskaltanut puhua asiasta, toiminut rohkeasti ja oikein.
3. Välitä oppilaalle lämpöä, turvaa ja hyväksyntää: Puhu rauhallisesti ja lämpimästi. Lohduta ja vakuuta, että hän saa tilanteeseensa apua, eikä jää yksin.
4. Kerro oppilaalle, ettei hän ole tehnyt mitään väärää. Monet lapset/nuoret saattavat kokea syyllisyyttä tapahtumista ja pohtivat omaa osuuttaan ja rooliaan tilanteissa.
5. Etsi oppilaalle ammattiapua. Ota yhdessä hänen kanssaan yhteyttä lähimpään toimijaan, jolta saat ohjeet jatkoon. Yhteyden voi ottaa yhdessä lapsen/nuoren kanssa esim. kouluterveydenhuoltoon tai lastensuojeluun (sosiaalitoimeen). Häirintää tai kaltoinkohtelua kokenut oppilas tarvitsee ensiavukseen aikuisen, mutta myös tapahtuman vakavuuden ja vointinsa mukaista ammattiapua.

(MLL 2023.)

Jokainen kokee yksilöllisesti traumaattisen ja hämmentävän tilanteen, kuten seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutumisen. Opiskeluhoollollisen tuen tai muun hoidon tarve on

yksilöllinen ja edellyttää tapauskohtaisesti mietittäviä toimenpiteitä. (Laitinen ym. 2020.)

Imatran esi- ja perusopetuksen yksiköissä on samassa rakennuksessa oppilashuollon terveydenhoitajan, kuraattorin ja koulupsykologin palvelut. Nämä palvelut ovat oppilaan ensisijainen, lähellä oleva, sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikkö. Työntekijöiden yhteystiedot löytyvät muun muassa koulujen internet sivuilta tai Wilmasta.

Etelä-Karjalan hyvinvointialueella, Lappeenrannassa, toimii Seri (=seksuaalirikos) -keskus, johon voi olla yhteydessä soittamalla/tekstiviestillä (puh: +358408360816). Lisätietoja: [SERI – SEKSUAALIVÄKIVALLAN UHRIEN TUKIKESKUS - Etelä-Karjalan hyvinvointialue \(ekhva.fi\)](https://www.seksuaalivakivallan.uhrien.tukikeskus.fi). Palvelu on suunnattu ensisijaisesti yli 18-vuotialle, mutta sieltä saa toimintaohjeita. Toivottavaa olisi, että otat/otatte yhteyttä mahdollisimman nopeasti raiskauksen jälkeen. Lisäksi voi olla yhteydessä terveysaseman hoitoarvioon (puh. 05 352 7260) ja lasten- ja nuorten talolle (puh. 05 352 2360).

Etelä-Karjalan alueella toimii myös Saimaan Kriisikeskus, josta voi hakea apua, [Tukea ja apua – Saimaan kriisikeskus Lappeenrannassa. \(mielenterveysseurat.fi\)](https://www.mielenterveysseurat.fi). Ajanvarausnumero puh. (05) 453 0020 palvelee ma-to klo: 11:00-13:00. Vaihtoehtoisesti voit jättää viestin WhatsAppissa numeroon 050 543 2567 tai voit ottaa yhteyttä myös sähköpostilla: toimisto(at)mieliek.fi. Valtakunnallinen päivystysnumero (24/7) suomeksi: 09 2525 0111 sekä rajoitetummilla vastausajoilla esimerkiksi englanniksi: 09 2525 0116 ja venäjäksi: 09 2525 0115.

Valtakunnallisesti apua saa esimerkiksi rikosuhripäivystyksestä [Etusivu - Rikosuhripäivystys \(riku.fi\)](https://www.rikusivu.fi), puh: 116 006, raiskaus – kriisikeskus tukinaisesta [Raiskauskriisikeskus Tukinainen - Tukinainen](https://www.raiskauskriisikeskus.tukinainen.fi), puh: 0800-9789) tai nollalinjalta [Nollalinja - Apua väkivaltaan 080 005 005](https://www.nollalinja.fi), puh: 080 005 005.

4 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 6c §, muutos 101/2023). Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 6§.)

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 5a§.) Varhaiskasvatuksessa lapsille on varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 5b§.)

Oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen tähtäävä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan aina yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön ja

opiskelijoiden kanssa. Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluksi edistämistoimenpiteistä päätettäessä. (Jääskeläinen ym. 2015, Honkala ym. 2019.) Varhaiskasvatuksessa lapset tulee ottaa mukaan suunnitelman tekemiseen ja toteuttamiseen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, esim. keskustelun ja leikin avulla. Kuitenkin kyse on lasten oikeudesta, ei velvollisuudesta. (Anttila 2023.)

Koulussa laadittava tasa-arvosuunnitelma on työkalu koulussa tehtävän tasa-arvoa edistävän, järjestelmällisen, työn tueksi (Tasa-arvovaltuutettu 2023). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma voidaan kirjata tai dokumentoida eri tavoin. Pääasia on, että suunnitelma on konkreettinen, ymmärrettävä ja että sen esitystapa kannustaa opiskelijoita tai heidän edustajiaan, huoltajiaan ja oppilaitoksen henkilökuntaa omaksumaan suunnitelman tavoitteet. Työn onnistuminen mitataan siinä, miten se tukee ja ohjaa oppilaitoksen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää työtä ja saa aikaan tarvittavia käytännönläheisiä ja konkreettisia muutoksia. Tavoitteena on, että oppilaitoksen toimintaa tarkastellaan ja kehitetään sukupuolten tasa-arvon, moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Näin varmistetaan, että hyvä ajatus saadaan muuttumaan arkipäivän teoiksi. (Honkala ym. 2019.)

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

1. selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta;
2. tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
3. arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erytyistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Suunnitelma laaditaan vuosittain tai enintään kolmeksi vuodeksi kerralla. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 5a§.)

Tasa-arvosuunnitelma laaditaan lähtökohtaisesti vuosittain. On kuitenkin mahdollista sopia, että vuosittaisen tarkastelun sijaan tasa-arvosuunnitelma laaditaan kahdeksi tai kolmeksi vuodeksi. Oppilaitoksen tarpeet tai tasa-arvosuunnitelmaan kirjatut toimenpiteet edellyttänevät kuitenkin, että konkreettisia toimenpiteitä tasa-arvon edistämiseksi tehdään jatkuvasti. (Tasa-arvovaltuutettu 2023.) Toisin sanoen, jos suunnitelma laaditaan useammaksi vuodeksi kerrallaan, niin sen tulee mahdollistaa usean vuoden työskentely (Anttila 2023).

Yhdenvertaisuuslain mukaan oppilaitoksella on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelman avulla:

- Arvioidaan, miten toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin.
- Arvioidaan, miten yhdenvertaisuus toteutuu toiminnassa.
- Ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.

(OPH 2023a.)

Yhdenvertaisuussuunnitelman tulisi sisältää ainakin:

- suunnittelu- ja arviointiprosessien kuvauksen
- valitut kehittämistoimenpiteet
- toimenpiteiden seurannan
(OM 2023b.)

Yhdenvertaisuus suunnitelmassa tulee huomioida, miten eri ominaisuudet, kuten esimerkiksi ikä, ihonväri, kieli, katsomus, perhesuhteet tai vammaisuus vaikuttavat lasten mahdollisuuksiin toimia opetuksessa ja kokea siinä osallisuutta. (OPH 2023a.)

Suunnitelmasta tulee käydä ilmi, miten se on laadittu. Oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen tähtäävään työhön kuuluu kaikki syrjäntäperusteet kattava selvitys oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta. Lisäksi voidaan hyödyntää kouluterveyskyselyn oppilaitoskohtaisia tuloksia. Sovitut toimenpiteet voivat kohdistua mihin tahansa selvityksessä esille nousseeseen kysymykseen. On hyvä yhdessä sopia kaikille toimenpiteille aikataulut ja vastuuhenkilöt sekä seurannan toteuttaminen, jotta suunnitelmaan kirjatut ajatukset saadaan muuttumaan arkipäivän teoiksi. (Jääskeläinen ym. 2015, Honkala ym. 2019.)

Hyvä toimintamalli pohjautuu yhteisön tilasta koottuun tietoon. Säännöllinen tiedonkeruu mahdollistaa myös myöhemmin tapahtuvan seurannan. (Laitiainen ym. 2020.) Hyviä menetelmiä ovat keskustelut, kyselyt, kirjoitelmat, arkitilanteiden videointi tai draama (Jääskeläinen ym. 2015). Kouluterveyskysely ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon laajoista terveystarkastuksista tehtävät luokkayhteenvedot tuottavat tietoa yhteisön tilanteesta. Oppilailta ja huoltajilta saatava tieto sekä henkilöstön ja yhteistyötahojen näkemykset täydentävät kokonaiskuva. (Laitiainen ym. 2020.)

Vaikka selvityksessä nousisi esiin useita kehittämiskohteita, voi keskittyä vain muutamaan kerrallaan, jotta kehittämistyö onnistuu (OPH 2023a). Yhdenvertaisuussuunnitelmaan valitut toimenpiteet tulee suhteuttaa käytettävissä oleviin resursseihin (OM 2023b). Kannattaa keskittyä mahdollisimman helposti toteutettaviin tekoihin, joilla on suuri muutosvaikutus. Kehittämistoimenpiteillä on hyvä olla aikataulu ja vähintään yksi vastuuhenkilö. (OPH 2023a.) Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyön tavoitteena on myös syrjinnän ennaltaehkäisy (Honkala ym. 2019).

Lopuksi tulee arvioida miten toimenpiteet ovat toteutuneet ja vaikuttaneet arjen toimintaan. Arvioinnissa voi käyttää apuna esimerkiksi erilaisia havainnointimenetelmiä tai haastatteluja. Arvioinnista prosessi jatkuu uudelleen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämiseen ja uusien kehittämistoimenpiteiden nimeämiseen. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu on jatkuva prosessi. Työtä tehdään systemaattisesti selvittäen, kehittäen ja arvioiden vuoden tai maksimissaan kolmen vuoden syklissä. (OPH 2023a.)

5 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma esi- ja perusopetuksessa

Imatralla on kiinnitetty huomiota lasten tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun esi- ja perusopetuksessa. Näitä linjauksia voi lukea tarkemmin ”Imatran kaupungin suunnitelma yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen” nimisestä asiakirjasta. Siinä

tuodaan muun muassa esille, että tavoitteena on auttaa ja tukea oppilasta siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa oppivelvollisuus edellytystensä mukaisesti yhdessä ikätovereidensä kanssa. Tähän pohjautuen Imatralla esi- ja perusopetuksessa toteutetaan lähikouluperiaatetta. Oppilaaksi oton kriteerit tukevat yhdenmukaista ja tasavertaista kohtelua koko Imatran alueella. (Imatra 2022.)

Varsinaista oppilaitos-/koulukeskuskohtaista, toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa ei ole aiemmin tehty. Tästä syystä kuvausta aiempien vuosien tasa-arvoa edistävistä toimenpiteistä tai arviota niiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävästä vaikutuksesta ei ole. Opiskeluhuollon lainsäädännön päivittymisen myötä oppilaitoskohtaisen, toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laadinta tuli ajankohtaiseksi. Nyt näiden toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien teko on nivottu yhteen opiskeluhoitosuunnitelman toteutuksen ja sen tavoitteiden kanssa.

Toiminnallisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman laadinnassa voi apuna käyttää erilaisia rakennekuvia: [Lomake tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma 1.docx \(live.com\)](#) (OPH 2023g), [toiminnallinen-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelma_taytettava.pdf \(tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi\)](#) (Naisasialiitto unioni ry 2022) tai alla olevaa rakennekuva (tyhjä pohja liitteenä 1):

Selvitys tasa-arvo ja yhdenvertaisuustilanteesta	Menetelmä (kysely, haastattelu, keskustelu, ainekirjoitus, havainnointi lomake/videonnit, sosiogrammi), tulosten käsittely.	Esim. Kaikille oppilaille tehdään kysely xx, xx aikana. Xx koostaa vastaukset, jotka käsitellään opettajien Ys-ajalla ja opiskeluhuollon kokouksessa xx kerralla. Selvisi, että sukupuoli vaikuttaa oppilaiden kokonaisarviointiin.	Aikataulu ja vastuuhenkilö. Esim. Kysely: luokanvalvoja xx aikana. Xx kooste, xx mennessä.
Tavoite	Mahdollisimman selkeä – valitaan selvityksen perusteella.	Esim. Opintojen tasa-arvoinen ja yhdenvertainen arviointi oppilaan sukupuolesta riippumatta. Selvitetään, missä asioissa eri sukupuolille asetetaan erilaisia vaatimuksia.	Esim. Opettajien Ys-aika xx. Oppilaskunta xx. Opiskeluhoitoryhmä xx.
Toimenpide/toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi	Konkreettiset toimet – Mitä käytännössä tehdään? Miten tavoitteeseen päästään?	Esim. Aiheen käsittely luokanvalvojan tunnilla, kysymyksen tarkentaminen seurantakyselyssä. Uudessa kyselyssä selvitetään tarkemmin, miten kysymys oli ymmärretty ja missä asioissa erilaisia vaatimuksia asetetaan eri sukupuolille. Koonti tuntityöskentelyn pohjalta luokanvalvojan toimesta, xx mennessä (=uuden kyselyn pohjaa).	Esim. Luokanvalvojan xx tunnilla. Kyselyn laadinta xx, xx mennessä.

Seuranta	Milloin ja miten seurataan? Kuka vastaa toteutuksesta ja seurannasta?	Esim. Esi- ja alkuopetuksen, ala- ja yläkoulun opiskeluhoitoryhmä, luokanvalvojat. Kyselyiden toteutus xx aikana. Xx tekee kyselyn, xx kokoaa tulokset. Yhteenveto käsitellään opiskeluhoitoryhmässä xx kerralla ja opettajien kokouksessa xx aikana.	Esim. Kyselyt toteutetaan xx aikana. Xx kokoaa tulokset, xx mennessä.
Arviointi toteutuksesta ja tuloksista	Mitkä toimet toteutuivat? Miten toiminta näkyy arjessa? Mitä tuloksia on saavutettu? Mitä pitäisi tehdä jatkossa? Opiskelijoiden ja henkilökunnan näkemykset asiasta.	Esim. Aihetta käsiteltiin luokanvalvojan tunnilla xx aikana. Xx laati seurantakyselyn. Seurantakyselyn toteutus xxxx aikana luokanvalvojan tunnilla. Kooste laadittiin xx mennessä. Tulosten käsittely viikolla xx vuonna xxxx em. opiskeluhoitoryhmän toimesta. Tarkemman selvityksen tuloksena havaittiin, että opettajat arvioivat kokeita melko tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti, mutta tuntityöskentelyn arvioinnissa on havaittavissa sukupuolittuneisuutta. Kevään Hyvinvointi -kyselyssä huomattiin oppilaiden kokeman arvioinnin tasa-arvoistuneen ja yhdenvertaistuneen syksystä. Tietoisuus asiasta ja keskustelu tasa-arvoisesta ja yhdenvertaisesta arvioinnista on itsessään parantanut tilannetta. Jatkossa kiinnitetään enemmän huomiota myös tuntityöskentelyn tasa-arvoisiin arviointi kriteereihin. Tulosten pohjalta päätetään jatkotoimista (esim. tarvitaanko lisäselvityksiä, muutetaanko työskentelytapoja, jatketaanko työskentelyä em. tavoitteiden saavuttamiseksi, mihin tasa-arvo ja yhdenvertaisuutta edistävään asiaan tulisi seuraavaksi paneutua ja miten, tarvitseeko seurantaa/arviointi tapoja muuttaa jatkossa).	Esim. Rehtori/apu laisrehtori selvittävät toteutuneet toimet xx mennessä. Xx tekee raportin kevään Hyvinvointi-kyselyn tuloksista xx mennessä. Opiskeluhoitoryhmä tekee arvion toteutuksesta ja tuloksista, xx kerralla. Rehtori/apu laisrehtori laatii vuosiraportin xx mennessä.

Hyvinvointi -kyselyä, joka sisältää kysymyksiä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tilanteesta, toteutetaan Imatran perusopetuksessa 1–2 x/lukuvuosi kouluterveyskyselyn lisäksi. Kysely on osa yhteisöllisen opiskeluhoitotyön tietoperustaa. Laajempi selvitys tasa-arvo ja yhdenvertaisuustilanteesta voidaan tehdä tarpeen mukaan, esimerkiksi tehdyssä kyselyssä ilmenneiden asioiden selvittämiseksi.

Kartoituksen tuloksena kehittämisen teemoiksi tulee valita vähintään yksi tasa-arvo- ja vähintään yksi yhdenvertaisuutta edistävä toimi, ellei tasa-arvo teema sisällä myös yhdenvertaisuuden ulottuvuutta. Näin varmistetaan se, että sekä suunnittelussa että toteutuksessa huomioidaan molemmat, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, osat tasapuolisesti.

Tämä kehittämisprosessi voi jakautua esimerkiksi siten, että syksyllä tehdään selvitykset ja suunnitelma ja keväällä arvioidaan saavutettujen toimien toteutumista ja tuloksellisuutta. Toiminnallinen suunnitelma on osa jokaisen esi- ja perusopetusyksikön vuosisuunnitelmaa. Vuosisuunnitelmaan kirjataan tavoitteet lyhyesti.

Tarkemmin toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus suunnitelma löytyy erillisenä tiedostona oppilaitoskohtaisesti sovitusta yhteisestä tietosovelluksesta, kuten Google OneDriveistä tai Teamisistä. Tuossa sitä voidaan täydentää ja tarkentaa sekä sen toteutumista voidaan seurata reaaliaikaisesti, koko lukuvuoden ajan. Se on myös jatkuvasti henkilöstön nähtävissä, mikä parantaa työskentelystä tiedottamista ja sen tavoitettavuutta koko työyhteisössä.

Vuosiraportti sisältää lyhyen kuvauksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus työstä eli tilanteen selvittämisestä, tavoitteiden asettamisesta, konkreettisten toimenpiteiden valinnasta ja arvion työn toteutumisesta. Yhdessä työstetty ja toteutettu toiminnallinen suunnitelma muodostaa pohjan vuosiraporttiin kirjoitettavalle kuvaukselle toiminnan arviosta. Se luo osaltaan myös pohjaa seuraavan vuoden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus suunnitelman teolle. Näin työskentelystä tulee jatkumo eri lukuvuosien välillä niin raportoinnissa kuin itse työskentelyssäkin tasa-arvoisemman ja yhdenvertaisemman kouluyhteisön puolesta. Tämä työ on osa yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä, jonka tarkoituksena on edistää koko kouluyhteisön hyvinvointia.

6 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta tiedottaminen ja sen päivittäminen

Koska tarkoituksena on varmistaa, että oppilaitostasolla tehdään tavoitteellista ja suunnitelmallista työtä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi, on suositeltavaa, että oppilaitoksessa tehtävästä työstä tiedotetaan aktiivisesti opiskelijoille, alaikäisten opiskelijoiden huoltajille ja henkilöstölle (Tasa-arvoaltuutettu 2023). Rehtorin tehtävänä on varmistaa tiedottamisen riittävyys kaikille tahoille. Tiedottamisen kanavana voidaan käyttää sähköisten viestimien ja painettujen oppaiden lisäksi yhteisiä kokouksia, tilaisuuksia tai vanhempainiltoja. (Jääskeläinen ym. 2015, Honkala ym. 2019.)

Imatran koulukeskuksissa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus suunnitelma on osa vuosittaista vuosisuunnitelmaa ja vuosiraporttia. Teoriaosat löytyvät Wilman pysyvistä tiedotteista ja/tai Imatran opetustoimen internet sivuilta. Suunnitelmasta tiedotetaan oppilaita ja henkilökuntaa syyslukukauden aikana, suunnitelman valmistuttua/päivittytyä.

Tasa-arvo suunnitelma laaditaan vuosittain tai enintään kolmeksi vuodeksi kerralla (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 608/1986, 5a§). Tasa-arvosuunnitelma laaditaan lähtökohtaisesti vuosittain. Jos suunnitelma laaditaan kahdelle tai kolmelle vuodelle, oppilaitoksen tarpeet tai tasa-arvosuunnitelmaan kirjatut toimenpiteet edellyttänevät kuitenkin, että konkreettisia toimenpiteitä tasa-arvon edistämiseksi tehdään jatkuvasti. (Tasa-arvoaltuutettu 2023.) Laki ei määritä yhdenvertaisuussuunnitelman

päivitystiheyttä, mutta esimerkiksi kolme vuotta on sopiva aika uudelle arvioinnille yhdenvertaisuuden tilanteesta ja tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksista (OPH 2023b).

Imatran koulukeskuksissa toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus suunnitelma laaditaan vuosittain. Vuosittaisella tarkastelulla arvioidaan se, pitääkö kartoituksen pohjalta esiinnousseiden tavoitteiden toteutusta jatkaa vai ovatko tavoitteet saavutettu. Jos tavoitteita ei ole saavutettu, jatketaan työskentelyä. Jos tavoitteet on saavutettu, valitaan uusi teema uuden Hyvinvointi -kyselyn pohjalta. Opettajien käsityksiä tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta selvitetään keskusteluilla. Oppilaat, opettajat ja opiskeluhuoltoryhmä yhdessä valitsevat teemat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus suunnitelman toteutuksen kohteiksi huomioiden sekä sukupuolisen tasa-arvon että yhdenvertaisuuden edistämisen yleiset tavoitteet.

Koulukeskuskohtainen kuvaus edellisen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman kartoitusmenetelmän toteutuksesta, kartoituksen tuloksista, valikoituneista tavoitteista, konkreettisista kehittämistoimista, aikataulusta ja vastuu henkilöistä sekä arvio toteutuneista toimista ja niiden vaikutuksesta löytyvät erillisestä tiedostosta. Lyhyemmät kuvaukset löytyvät koulukeskusten vuosisuunnitelmasta ja vuosiraportista.

7 Materiaalia työn tueksi

Koulu vailla vertaa. Opas yhdenvertaisuussuunnitteluun. [yhdenvertaisuus_opas_web.pdf](http://maailmankoulu.fi/wp-content/uploads/2018/02/yhdenvertaisuus_opas_web.pdf) (maailmankoulu.fi). http://maailmankoulu.fi/wp-content/uploads/2018/02/yhdenvertaisuus_opas_web.pdf.

Tasa-arvo kasvatuksessa. <https://tasa-arvokasvatuksessa.fi/>. Sivustolta löytyy materiaalia niin varhaiskasvattajalle, luokanopettajalle, aineenopettajalle kuin ammattiopettajallekin.

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus sivusto, [Materiaalit - Tasa-arvoinen varhaiskasvatus](#), sisältää paljon erilaisia materiaaleja tasa-arvoisuuden havainnoimiseen ja toteuttamiseen.

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus sivusto, [Tasa-arvoinen varhaiskasvatus](#).

Toiminnallinen tasa-arvo suunnittelu varhaiskasvatuksessa: [Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa \(tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi\)](https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/05/Toiminnallinen-tasa-arvosuunnittelu-varhaiskasvatuksessa.pdf), <https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/05/Toiminnallinen-tasa-arvosuunnittelu-varhaiskasvatuksessa.pdf>. Antaa hyvän käsityksen siitä, miten tasa-arvo suunnitelma voidaan laatia ja sisältää mallipohjan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus suunnitelman matriisista, käytöstä ja tyhjän pohjan.

8 Lähteet

Antila, M. 2023. Tasa-arvolain soveltaminen laajenee varhaiskasvatukseen - muutokset voimaan 1.6.2023 lukien. Yleiskirje 7/2023. Kuntaliitto.

<https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2023/tasa-arvolain-soveltaminen-laajenee-varhaiskasvatukseen-muutokset-voimaan-162023>.

HE 177/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_177+2022.aspx.

Honkala, S., Lempinen, M., Nousiainen, K., Onwen-Huma, H., Salo, A. & Vacker, R. 2019. Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella. Oppaat ja käsikirjat 2019:4a. Opetushallitus. [Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella \(oph.fi\)](https://www.opetus.fi/yleiskirjeet/2019/mukana-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuustyo-toisella-asteella).

Imatra. 2022. Imatran kaupungin suunnitelma yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen.

<https://www.imatra.fi/sites/default/files/atoms/files/Imatran%20kaupungin%20yhdenvertaisuus%20ja%20tasa-arvosuunnitelma%20Kh%202.5.2022%20%28Suunnitelma%29%20%28ID%20108483%29.pdf>.

Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Valpuri Kajander. V. 2015. Tasa-Arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Oppaat ja käsikirjat 2015:5. Opetushallitus. [173318 tasa arvotyö on taitolaji o.pdf \(oph.fi\)](https://www.opetus.fi/yleiskirjeet/2015/173318-tasa-arvoty-o-on-taitolaji-o).

Lait ja säädökset löytyvät finlexistä. [Etusivu - FINLEX®](https://www.finlex.fi/fi/). <https://www.finlex.fi/fi/>.

MLL. 2023. Lapsi kertoo seksuaalisesta kaltoinkohtelusta. Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Lapsi kertoo seksuaalisesta kaltoinkohtelusta - Mannerheimin Lastensuojeluliitto \(mll.fi\)](https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/lapsi-kertoo-seksuaalisesta-kaltoinkohtelusta/). <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/lapsi-kertoo-seksuaalisesta-kaltoinkohtelusta/>.

Naisasialiitto unioni ry. 2022. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. Menetelmäpankki. [Menetelmäpankki – Tasa-arvoinen varhaiskasvatus](https://www.naisasialiitto.fi/yleiskirjeet/2022/menetelmapankki-tasa-arvoinen-varhaiskasvatus).

OM. 2023a. Mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan? Oikeusministeriö.

<https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>.

OM. 2023b. Suunnitelman laatiminen. [Suunnitelman laatiminen - Yhdenvertaisuus](https://yhdenvertaisuus.fi/suunnitelman-laatiminen).

<https://yhdenvertaisuus.fi/suunnitelman-laatiminen>.

OPH. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Opetushallitus.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. [perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.pdf \(oph.fi\)](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf).

OPH. 2016. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Opetushallitus.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. [esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.pdf \(oph.fi\)](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf)

- OPH. 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Opetushallitus. [Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteet 2022 \(oph.fi\)](#).
- OPH. 2023a. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Opetushallitus. [Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma | Opetushallitus \(oph.fi\)](#).
- OPH. 2023b. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu. [Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus \(oph.fi\)](#) <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelu>.
- OPH. 2023c. Häirinnän määrittely ja lainsäädäntö. Opetushallitus. [Häirinnän määrittely ja lainsäädäntö | Opetushallitus \(oph.fi\)](#).
- OPH. 2023d. Lakimuutokset velvoittavat puuttumaan häirintään kaikilla asteilla. Uutinen 27.4.2023. Opetushallitus. [Lakimuutokset velvoittavat puuttumaan häirintään kaikilla asteilla | Opetushallitus \(oph.fi\)](#).
- OPH. 2023e. Käsitteet. Opetushallitus. [Käsitteet | Opetushallitus \(oph.fi\)](#).
- OPH. 2023f. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Opetushallitus. [Oppimisen ja koulunkäynnin tuki | Opetushallitus \(oph.fi\)](#) <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>.
- OPH. 2023g. Lomake: tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma. [Lomake tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma 1.docx \(live.com\)](#). https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.oph.fi%2Fsite%2Fdefault%2Ffiles%2Fdocuments%2FLomake_tasa-arvo%2520ja%2520yhdenvertaisuussuunnitelma_1.docx&wdOrigin=BROWSELINK.
- OPH. 532/2023. Opetushallitus: Muutosmääräykseen OPH 532-2023 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin 2014 koskien poissaolojen ehkäisemistä sekä poissaolojen suunnitelmallista seuraamista ja niihin puuttumista.
- STM. 2020. Suomi tasa-arvon kärkimaaksi Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:35. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 \(valtioneuvosto.fi\)](#). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162588/STM_2020_35_J.pdf?sequence=6&isAllowed=y.
- Tasa-arvovaltuutettu. 2023. Oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelma. [Oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelma | Tasa-arvovaltuutettu](#). <https://tasa-arvo.fi/oppilaitoksen-tasa-arvosuunnitelma>.
- Ukkola, A. & Väättäinen, H. 2021. (toim.) Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koulutuksessa – katsaus kansallisiin arviointeihin. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 16:2021. [Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koulutuksessa – katsaus kansallisiin arviointeihin \(karvi.fi\)](#). https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/01/KARVI_T1621.pdf.

Liite 1. Toiminnallisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus suunnitelman pohja.

Otsikko	Kuvaus	Aikataulu + Vastuhenkilö
Selvitys tasa-arvo ja yhdenvertaisuustilanteesta		
Tavoite/tavoitteet		
Toimenpide/toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi		
Seuranta		
Arviointi toteutuksesta ja tuloksista		